

**UCHWAŁA NR
RADY MIEJSKIEJ WROCŁAWIA**

z dnia 2023 r.

w sprawie „Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu na lata 2024-2026”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r. poz. 40, 572, 1463 i 1688) w związku z art. 176 pkt 1 oraz art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1426 i 1429) Rada Miejska Wrocławia uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny program wspierania rodziny we Wrocławiu na lata 2024-2026”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Prezydentowi Wrocławia.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2024 r.

Przewodniczący Rady
Miejskiej Wrocławia

Gminny program wspierania rodziny we Wrocławiu na lata 2024-2026

Spis treści

1.	Wprowadzenie.....	3
2.	Diagnoza środowiska lokalnego – sytuacja wrocławskich rodzin.....	3
2.1	Organizacja systemu wsparcia – wybrane zasoby gminy Wrocław	5
2.2	Działania wspierające funkcję opiekuńczą i wychowawczą– dotychczasowe doświadczenia....	7
3.	Postawa prawna i adresaci Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu.....	12
4.	Cele i zadania Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu na lata 2024 - 2026.....	13
5.	Realizatorzy	17
6.	Źródła finansowania	17
7.	Monitoring i ewaluacja.....	17

1. Wprowadzenie

Od wielu lat w maju obchodzony jest Międzynarodowy Dzień Rodziny. Towarzyszy mu organizacja licznych przedsięwzięć, spotkań, warsztatów i atrakcji, które mogą przyczynić się do pogłębienia refleksji nad współczesną rodziną, jej przemianami i problemami.

Przekonanie, że rodzina jest wciąż ważna znajduje potwierdzenie w badaniach społecznych. Wg CBOS, szczęście rodzinne zajmuje najważniejsze miejsce w hierarchii wartości, jakimi kierują się Polacy w codziennym życiu¹.

W strukturze społecznej pojawiają się zróżnicowane modele i wzorce rodziny: tradycyjne, rekonstruowane, monoparentalne, patchworkowe, i inne. Bez względu na realizowany model rodziny, nie do uniknięcia są trudności i problemy, jakie potencjalnie mogą wystąpić. Lista zagrożeń dla prawidłowego funkcjonowania rodziny stale się poszerza. Dotychczas rozpoznane problemy (bezrobocie, ubóstwo, uzależnienia, przemoc w rodzinie itp.) stanowią jedynie wycinek „bóluszek” współczesnych rodzin. Nowe zagrożenia, np. związane z postępem technologicznym i rozwojem cyfrowym, doświadczenie kryzysów ekonomicznych, humanitarnych, sytuacje stanów epidemicznych, pandemii i ich konsekwencji, to również nowe wyzwania dla tworzenia systemu na miarę współczesnych potrzeb.

Przyjęty system wsparcia rodziny ma wspomóc funkcjonowanie wrocławskich rodzin na każdym z etapów ich rozwoju. Repertuar działań powinien być na tyle szeroki, by objąć rodziny o różnych potrzebach i z różnym doświadczeniem natężenia trudności.

Rodziny borykające się z problemami, których rozwiązanie nie jest możliwe bez wsparcia instytucjonalnego, najczęściej znajdują się w obszarze działania pomocy społecznej. Doświadczenia w pracy z beneficjentami świadczeń pomocowych, w tym przeżywających trudności opiekuńczo – wychowawcze, wyraźnie pokazują, jak złożony i trudny jest proces niwelowania nieprawidłowości w rozpoznanych obszarach. Praca nad „zmianą” jest wieloetapowa, wielopoziomowa, trudna, a w wielu przypadkach pozytywny efekt nie jest możliwy do uzyskania. Wpływają na to lata zaniechań rodzicielsko – instytucjonalnych, wielopokoleniowe problemy w socjalizacji, uzależnienia lub choroby rodziców. Wówczas bardzo ważnym jest, aby uzyskać poprawę w funkcjonowaniu rodziny na poziomie umożliwiającym wspólne życie. Jednak bez zaangażowania i współpracy ze strony członków rodzin, nawet najlepiej przygotowana kadra pracowników nie będzie w stanie wesprzeć rodziny w procesie zmiany i wychodzenia z nieporadności. Program opiera się na założeniu subsydiarności pomocy, tj. wspierania a nie wyłączenia. Rodziny nie są przedmiotem oddziaływania instytucji pomocowych, ale ich partnerem, który powinien aktywnie uczestniczyć w procesach wychodzenia z trudności. Bardzo mocno akcentuje się podmiotowość rodziny, rozumianą jako prawo do współdecydowania, i przede wszystkim czynnego uczestnictwa w doborze i realizacji form pomocy.

Należy pamiętać, że dobro rodziny jest wartością, ale nie może przysłać dobra i potrzeb dziecka. W preambule ustawy jest to wyraźnie zaakcentowane *„Dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości i zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności (...)”*.

Należy poczynić wszelkie starania, aby wrocławskie rodziny uzyskały profesjonalną i adekwatną do potrzeb pomoc.

Gminny program wspierania rodziny określa cele i zadania, które mają wspomóc rodziny w prawidłowym funkcjonowaniu, przy wykorzystaniu sieci oparcia społecznego i zasobów instytucjonalnych.

2. Diagnoza środowiska lokalnego – sytuacja wrocławskich rodzin.

Wrocław zajmuje trzecią pozycję w rankingu miast wg liczby mieszkańców, za Warszawą i Krakowem. Z danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS)² wynika, że na ostatni dzień 2021 r. liczba mieszkańców Wrocławia wyniosła 674,31 tys. i była wyższa niż przed rokiem o 720 osób. W ogólnej populacji większość stanowiły kobiety- 357,23 tys., co stanowi 53%.

W całym 2021 r. zawarto 3791 małżeństw, tj. o 648 więcej niż rok wcześniej. W przeliczeniu na 1000 osób odsetek nowo zawartych małżeństw wyniósł 5,63. W tym samym okresie odnotowano 1276 rozwodów.

¹ https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_022_19.PDF, pobrano 16.06.2023 r.

² www.stat.gov.pl/tablice, pobrano 22.05.2023

Do końca 2021 roku we Wrocławiu urodziło się 7147 osób (o 107 mniej niż przed rokiem), w tym 48,3% dziewczynek i 52,7% chłopców.

W omawianym okresie zanotowano 8505 zgonów (mniej niż przed rokiem o 707), współczynnik zgonów wyniósł 12,64 (wobec 11,66 w 2020 r.).

Niestety, rok 2019 był ostatnim z dodatnim przyrostem naturalnym notowanym od połowy 2017 r. Wg stanu na ostatni kwartał 2021 r. wyniósł on minus 1358, co stanowi minus 2,02 na 1000 mieszkańców (wobec minus 0,92 na 1000 mieszkańców w 2020 r.).

Z danych za 2021 r. wynika również, że najwięcej Wrocławian znajduje się w wieku produkcyjnym tj. 61,4%, przy 15,7% osób w wieku przedprodukcyjnym i 22,9% osób w wieku poprodukcyjnym³. Współczynnik obciążenia demograficznego, czyli stosunek osób w wieku nieprodukcyjnym do osób w wieku produkcyjnym wyniósł 29,8.

Dane dotyczące osób i rodzin znajdujących się w sytuacji wymagającej instytucjonalnego wsparcia gromadzi Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej z siedzibą we Wrocławiu (MOPS). Szacuje się, że z powodu ubóstwa powiązanego z innymi trudnościami życiowymi, pomoc świadczona jest dla około 3% mieszkańców Wrocławia⁴. W roku 2022 przyznano m.in. zasiłki zgodne z ustawą o pomocy społecznej dla 7 872 osób w rodzinie, świadczenia rodzinne dla 10 049 rodzin, wypłaty z funduszu alimentacyjnego dla 1 823 osób, dodatku osłonowego dla 20 691 osób.

We Wrocławiu prowadzono również badania społeczne nad warunkami życia mieszkańców w ramach tzw. Wrocławskiej Diagnozy Społecznej (WDS), realizowane przy współpracy Gminy Wrocław i Uniwersytetu Wrocławskiego⁵. Ostatnie, jakie zrealizowano, przeprowadzono w 2017 r., przy czym problematyka rodziny była scharakteryzowana w WDS z 2014 r.⁶. W związku z powyższym, poniżej przytoczone są wybrane wnioski z tego obszaru, a zatem kwestie szczególnie interesujące z perspektywy Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu.

- *Rodzina wrocławska jest typową wielkomięską rodziną, najczęściej dwupokoleniową, stanowiącą jednocześnie odrębne rodzinne gospodarstwo domowe.*
- *Najpowszechniejszym wzorem realizowanym przez wrocławskie pełne rodziny, jest wzór zmodyfikowanej rodziny patriarchalnej, dostosowanej do warunków wielkomięskiego życia.*
- *Pozycja męża i ojca nadal jest dominująca. Tyle, że władza ta jest bardziej dyskrejonalna, a w stosunku do dzieci realizowana najczęściej za pośrednictwem żony (matki). To na matce bowiem spoczywa zazwyczaj kontrola zachowań dzieci w szkole, egzekwowanie obowiązków szkolnych, organizowanie czasu wolnego oraz większość obowiązków w gospodarstwie domowym.*
- *Z przemian demograficznych zachodzących w polskim społeczeństwie i w świetle prognoz wnioskować należy, że rosnąć będzie we wrocławskiej zbiorowości odsetek małżeństw w fazie „pustego gniazda”, których dzieci już się usamodzielnili. Spadać będzie natomiast udział związków z dziećmi na utrzymaniu..*
- *Rodzice nawet w stosunku do samodzielnych ekonomicznie i społecznie dzieci czują się zobowiązani do pomocy materialnej, wsparcia w organizacji gospodarstwa domowego oraz opieki nad dziećmi. Dorosłe dzieci pozostają w ekonomicznej i funkcjonalnej zależności od rodziców.*
- *Ponad 10% wrocławskich gospodarstw domowych jest obciążonych złożonymi problemami społecznymi i narażone są pośrednio lub bezpośrednio na utrwalanie się mechanizmów wykluczenia społecznego. Są to te gospodarstwa i rodziny, w których krzyżuje się oczekiwanie zróżnicowanej pomocy wsparcia (instytucjonalnego) i zarazem korzystanie z różnych form wsparcia.*
- *Profil rodziny oraz kondycja ekonomiczna rodziny (GD) wskazują na specyficzne problemy i są determinujące dla pomocy społecznej i pracy socjalnej w rodzinie.*
- *Problemy społeczne mogą występować w 28 do 50% wrocławskich gospodarstw domowych. Rozmiary problemowości zależne są od katalogu zjawisk uznanych za problemowe.*

³ Wiek przedprodukcyjny oznacza 17 lat i mniej; wiek produkcyjny – od 18 do 59 dla kobiet i od 18 do 64 lat dla mężczyzn, wiek poprodukcyjny dla kobiet – 60 lat i więcej oraz 65 lat i więcej dla mężczyzn.

⁴ Sprawozdanie z działalności MOPS za 2022 r.

⁵ Kajdane K., Pluta J. red., 2017. *Wrocławska diagnoza społeczna 2017. Raport z badań socjologicznych nad mieszkańcami miasta*. Wrocław [http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/; pobrano 20.06.2023 r.]

⁶ Kłopot S., Kozdraś G., Pluta J., Trojanowski P., *Wrocławska Diagnoza Społeczna 2014, Raport z badań socjologicznych nad mieszkańcami miasta*, Wrocław, 2014.

http://f-as.pl/wp-content/uploads/2017/09/diagnoza_wro_2014_raport_koncowy_um.pdf, pobrano 26.06.2023

- *Rozpatrując strukturę problemów we wrocławskich gospodarstwach wieloproblemowych, najczęściej pojawiającą się kategorią negatywnych zjawisk były problemy prawno – społeczno – socjalne. Jako następne, według częstości występowania, odnotowano bezrobocie, ubóstwo, uzależnienia oraz niepełnosprawność.*
- *System wsparcia instytucjonalnego obejmował najczęściej wsparcie w sprawach socjalno – bytowych, następnie prawno – finansowych oraz opieki nad dziećmi i organizacji czasu wolnego. Zasadniczą pomocą kierowaną do tych gospodarstw domowych było wsparcie ich kondycji materialnej.*
- *Badania i obserwacje bezpośrednie wskazują, że problemy społeczne (tj. uzależnienia, przemoc w rodzinie) są silnie powiązane z deficytami w wydatkach socjalnych i ogólnie złą sytuacją ekonomiczną rodzin.*
- *Trudna sytuacja ekonomiczna zmusza rodziny do korzystania z różnych form wsparcia oferowanych przez pracownika socjalnego i asystenta rodziny w ramach szeroko rozumianej pracy socjalnej.*
- *Badane rodziny inwestują w kapitał kulturowy dzieci starając się je wyposażyć w sprawności, umiejętności i kompetencje, których w ich ocenie nie zapewni im szkoła. W rodzinach niepełnych znacznie większy nacisk kładziono na lekcje języka obcego, dodatkowe zajęcia sportowe i korepetycje, w rodzinach pełnych ważne były również zajęcia hobbyistyczne dla młodzieży oraz inne zajęcia rozwijające.*
- *Rodziny o niskim statusie ekonomicznym oszczędzają na edukacji przedszkolnej dzieci i lekach, a także na odpłatnych formach spędzania czasu wolnego i uczestnictwa w kulturze.*
- *Rodziny mające na utrzymaniu dzieci wskazują na niski udział w życiu kulturalnym, organizacji czasu wolnego.*
- *Rodzice najchętniej organizowali i spędzali z dziećmi czas wolny na wycieczkach, festynach, zabawach na świeżym powietrzu, w Aquaparku. Koncentrowali się raczej na sportowo-rekreacyjnym spędzaniu wolnego czasu, łącząc własną przyjemność i odpoczynek z przyjemnością dzieci.*
- *Konflikty w badanych rodzinach dotyczyły kwestii materialnych, wychowawczych oraz relacji pomiędzy rodzicami a dziećmi i pomiędzy rodzeństwem. Miały one raczej charakter krótkotrwały i nie dotyczyły spraw, które w istotny sposób zakłócałyby relacje wewnątrz rodzinne.*
- *Rodziny najczęściej nie ujawniały konfliktów zewnętrznemu otoczeniu i nie oczekiwały wsparcia w ich rozwiązywaniu od rodziny czy też systemu instytucjonalnego.*

2.1 Organizacja systemu wsparcia – wybrane zasoby gminy Wrocław

Realizowanie zadań w zakresie wspierania rodziny możliwe jest przy wykorzystaniu dostępnych zasobów miasta. Gmina Wrocław w swojej aktywności podejmuje działania, których celem jest wyprzedzanie powstawania bądź nabrzmiewania pewnych problemów. Wykorzystuje się do tego instrumenty integracji społecznej, dialogu społecznego lub choćby powołania rzeczników grup zagrożonych marginalizacją (np. ds. Ukraińców, ds. rodziny). Podejmowane są działania związane z kreowaniem właściwych postaw obywatelskich i społecznych. Promowany jest wolontariat i czynne angażowanie się w życie lokalnych społeczności. *Korzystanie z oferty instytucji miejskich stanowi element poprawy jakości życia i warunków życia gospodarstw domowych (...)* Podstawowy zakres dotyczy sposobów organizacji i spędzania czasu wolnego osób dorosłych i dzieci. Zasadnicze potrzeby zaspokajane w ramach tego systemu odnoszą się do funkcji rekreacji, co zgodne jest z koncepcją miasta nowoczesnego, utożsamianego z przestrzenią organizacji konsumpcji i rozrywki⁷. Wrocław ma rozwiniętą ofertę kulturalną, sportową, rozrywkową, edukacyjną pozwalającą na spędzanie czasu wolnego w sposób atrakcyjny przez różnych odbiorców, bez konieczności ponoszenia nakładów finansowych na ich realizację.

Na trwałe w kalendarzu imprez środowiskowych zapisały się imprezy plenerowe pod wspólną nazwą „Miesiąca Rodziny”. Pod hasłem tych wydarzeń kryje się wiele atrakcji, m.in. rodzinne konkursy, zabawy, warsztaty, występy artystyczne, konsultacje i porady specjalistów. Tematyczne imprezy z okazji dnia matki, ojca, dziecka, babci i dziadka akcentują, jak doniosłą wartość w życiu odgrywa rodzina i jej członkowie. Zachęcają mieszkańców Wrocławia do spędzania czasu wolnego razem z rodziną, podejmowania aktywności fizycznej i zdrowego stylu życia.

⁷ Kajdanek K., Pluta J. red., 2017. *Wrocławska diagnoza społeczna 2017. Raport z badań socjologicznych nad mieszkańcami miasta*. Wrocław [<http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/>; pobrano 23.05.2023 r.]

Działania zorientowane na aktywizację środowisk lokalnych oraz budowanie sieci oparcia społecznego podejmuje również Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. W swoich strukturach posiada tzw. „organizatorów społeczności lokalnych”, odpowiedzialnych za prowadzenie i rozwój metody środowiskowej przy wykorzystaniu modelu organizowania społeczności lokalnej (Modelu OSŁ). Ze sprawozdań prowadzonych w MOPS wynika, że corocznie w organizację wydarzeń w środowiskach lokalnych angażuje się zdecydowana większość pracowników socjalnych. Wśród działań środowiskowych, najczęściej podejmowanych w partnerstwie z innymi podmiotami działającymi na rzecz wrocławskiej społeczności, wymienić należy: spotkania edukacyjne, partnerskie, informacyjne, imprezy i festyny okolicznościowe oraz inne działania (m.in. tworzenie ogrodów społecznych, przedstawienia teatralnego, stworzenie pracowni krawieckiej, koordynowanie i dystrybuowanie paczek żywnościowych/ higienicznych z okazji świąt). W 2022 r. w katalogu działań środowiskowych znalazły się również nowe inicjatywy, zorientowane na społeczność ukraińską, która przybyła do Wrocławia w związku z wojną na Ukrainie. Były to m.in. dyżury informacyjne, zbiórki odzieży i produktów żywnościowych, festyn pod hasłem „Matki witają Matki” dla mam z Ukrainy, oraz w początkowej fazie – wsparcie funkcjonowania ośrodków krótkiego pobytu, w których przebywali uchodźcy. Odpowiedzią na potrzeby mieszkańców Wrocławia zainteresowanych aktywnym udziałem w życiu miasta jest program „Nasz Wrocław”. Umożliwia on skorzystanie z systemu zniżek w ośrodkach kultury, sztuki, obiektach sportowych, placówkach edukacyjnych, zakupu biletów komunikacji miejskiej w niższej cenie niż standardowa i wiele innych benefitów. Szczegółowe informacje o programie zamieszczone są na stronie <https://www.wroclaw.pl/nasz-wroclaw/o-programie-nasz-wroclaw>.

Celem prowadzonej polityki społecznej Wrocławia jest nie tylko podejmowanie działań w reakcji na rozpoznany problem, ale również działań proaktywnych, poprawiających jakość życia wrocławian oraz wyprzedzających powstawanie problemów społecznych.

W taką koncepcję doskonale wpisują się pogramy edukacji zdrowotnej finansowane przez Miasto Wrocław. Wiele z nich adresowanych jest do dzieci i młodzieży, ich opiekunów, rodziców czy całych rodzin. Wspomnieć należy o profilaktyce próchnicy zębów u dzieci w wieku przedszkolnym, profilaktyce nadwagi i otyłości u dzieci i młodzieży i innych zaburzeń okresu rozwojowego u dzieci i młodzieży.

Od 2018 r. realizowany jest program „Wsparcie rodzin z wieloraczkami w środowisku zamieszkania”, obejmujący m.in. edukację zdrowotną z zakresu pielęgnowania, karmienia, szczepień dzieci, wsparcie psychologiczne, pomoc położnej w zakresie karmienia piersią i rozwiązywania problemów laktacyjnych, pomoc rzeczową w postaci wypożyczenia wózków dla dzieci i monitorów oddechu. Program dedykowany jest rodzinom posiadającym wieloraczkę do ukończenia przez nie pierwszego roku życia.

Kolejnym przykładem jest Program edukacji zdrowotnej w zakresie opieki nad kobietą, matką i dzieckiem, w ramach Ośrodków Edukacji i Informacji. W programie przewidziano zajęcia edukacyjne i poradnictwo specjalistyczne dla kobiet ciężarnych i osób towarzyszących, spotkania z psychologiem, spotkania z położnymi oraz warsztaty pedagogiczne wczesnej stymulacji rozwoju – zabawy rozwijające dla dzieci od 3 do 36 miesiąca życia.

Realizowanym w celu przywrócenia lub wzmocnienia funkcji rodziny, pomocy w integracji rodziny, przeciwdziałania marginalizacji i degradacji społecznej, zapobiegania kryzysom jest Program Wsparcia dla Małżeństw, Par i Rodzin z Małymi Dziećmi. Podejmuje on kwestie wzmocnienia i rozwoju kompetencji opiekuńczo-wychowawczych, kształtowanie i rozwój umiejętności społecznych, wzmocnianie więzi małżeńskich, rozwiązywanie konfliktów, promocję zdrowego stylu życia, problemy i trudności w okresie wczesnego macierzyństwa, profilaktykę przemocy wobec małego dziecka, radzenie sobie ze stresem oraz problemami związanymi z pełnieniem ról w rodzinie, itp.

W kontekście działań profilaktycznych i edukacyjnych skierowanych do osób zagrożonych zachowaniami ryzykownymi warto wspomnieć o działalności „Klubów Rodzica” przy filiach Miejskiej Biblioteki Publicznej. Ich oferta obejmuje m.in. zajęcia muzyczne, teatralne, laboratoryjne, warsztaty pszczelarskie, dyniowe, robotykę. W wybranych filiach organizowane są spotkania dla rodziców i nauczycieli dot. zespołu Aspergera i autyzmu, joga śmiechu i wiele innych.

Od wielu lat przedmiotem szczególnej uwagi ze strony gminy Wrocław są potrzeby rodzin wielodzietnych. Jako pierwsze miasto w Polsce, Wrocław stworzył Program Pomocy dla Rodzin Wielodzietnych „dwa plus trzy i jeszcze więcej”, koordynowany przez MOPS z siedzibą we Wrocławiu, dzięki któremu możliwe stało się realne wspieranie rodzin z co najmniej trójką dzieci. Za cel postawiono sobie poprawę warunków życia i kondycji rodziny, wsparcie jej funkcji, promocję modelu rodziny wielodzietnej oraz zwiększenie szans rozwojowych dzieci i młodzieży z tych rodzin. Bieżąca oferta, z której mogą skorzystać beneficjenci Programu „Rodzina Plus” zamieszczona jest na stronie: <https://mops.wroclaw.pl/projekty-i-programy/2-3-i-4-dzieci>.

[jeszcze-wiecej/oferta-programu.](#)

Od kilku lat wrocławscy rodzice lub opiekunowie prawni dzieci do 9-tego miesiąca życia mogą otrzymać tzw. „wrocławską wyprawkę”, uruchomioną z inicjatywy Prezydenta Wrocławia Jacka Sutryka. Szczegółowe informacje można znaleźć na stronie <https://wyprawka.fundacijapresto.pl/odbierz-wyprawke/>. Oba te działania są zgodne z zapisami Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Wrocławia na lata 2018-2030.

Odpowiedzią na potrzeby profilaktyki społecznej, minimalizowania ryzyka wystąpienia niepożądanych zachowań, przy jednoczesnej promocji pozytywnych wzorców rodzicielstwa, radzenia sobie z trudnościami, budowania zdrowych relacji społecznych, jest poradnictwo rodzinne finansowane ze środków miejskich. Realizowane jest w 24 punktach ulokowanych w różnych częściach miasta, głównie przez organizacje pozarządowe. Pomoc obejmuje wsparcie psychologiczne, pedagogiczne, prawne i inne w zależności od potrzeb. Dodatkowo obejmuje też działania edukacyjne w formie wykładów, warsztatów i szkoleń z zakresu komunikacji w małżeństwie i rodzinie, odpowiedzialnego rodzicielstwa, umiejętności wychowawczych, rozwoju osobistego, grup wsparcia i innych.

Wspieraniem rodziców, również w zakresie przezwycięzania trudności wychowawczych związanych z problemami edukacyjnymi dzieci oraz udzielaniem pomocy bezpośrednio dzieciom i młodzieży zajmują się **poradnie psychologiczno-pedagogiczne i Specjalistyczna Poradnia Terapeutyczna**. Poradnie świadczą indywidualne poradnictwo, jak również różne formy pracy grupowej, m.in. kursy edukacyjne dla rodziców zwiększające kompetencje rodzicielskie i odnoszące się do potrzeb rozwojowych dzieci w różnym wieku, zajęcia o charakterze terapeutycznym, warsztaty i pogadanki na tematy bliskie współczesnym rodzinom.

2.2 Działania wspierające funkcję opiekuńczą i wychowawczą– dotychczasowe doświadczenia

Na mocy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej rodzina może otrzymać wsparcie przez działania:

- 1) instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny;
- 2) placówek wsparcia dziennego;
- 3) rodzin wspierających.

Pomoc społeczna i asystentura rodzinna

Instytucją realizującą szeroko rozumianą pomoc osobom znajdującym się w trudnej sytuacji życiowej, doświadczających problemów zakłócających samodzielne funkcjonowanie przy wykorzystaniu własnych zasobów i możliwości jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej (MOPS) z siedzibą we Wrocławiu. Beneficjentami pomocy społecznej w naturalny sposób stają się osoby i rodziny, które nie radzą sobie z zaspokajaniem swoich potrzeb.

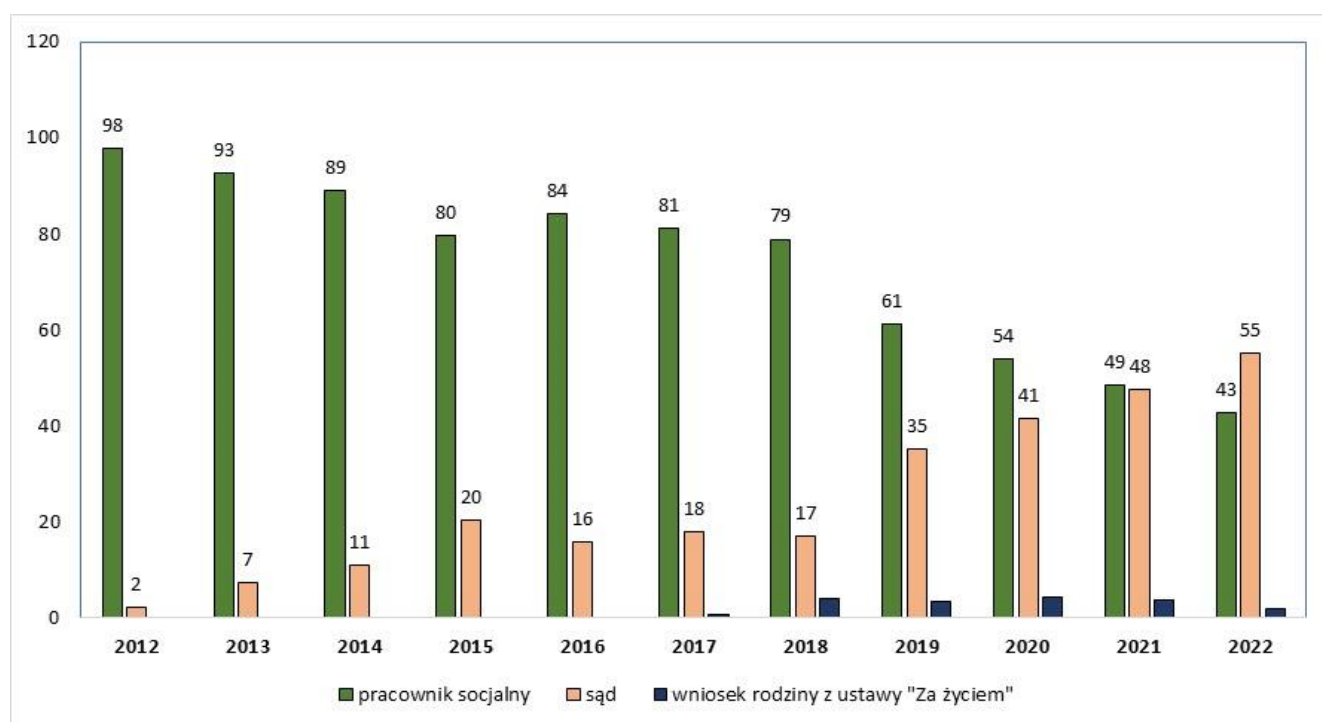
Ustawa o pomocy społecznej wskazuje przykładowy katalog problemów, które uprawniają do korzystania ze świadczeń. Od kilku lat dominującymi powodami trudnej sytuacji życiowej są: długotrwała lub ciężka choroba, ubóstwo, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz bezrobocie (w strukturze problemów zmienia się czasami gradacja konkretnej przesłanki).

W szczególnej sytuacji są rodziny, które doświadczają problemów w obszarze opieki i wychowania dzieci. Identyfikowanie rodzin przeżywających trudności w realizowaniu funkcji opiekuńczo – wychowawczej następuje w drodze realizacji obowiązków służbowych np. podczas przeprowadzania wywiadu środowiskowego. Informacje o potencjalnych klientach płyną również z zewnątrz (szkół, przedszkoli, sądów, placówek służby zdrowia). Pracownicy socjalni reagują na każde zgłoszenie o potrzebie rozeznania środowiska. W MOPS opracowana jest również tzw. mapa zasobów, uwzględniająca charakterystykę społeczno – demograficzną wybranego obszaru na każdym z Zespołów Terenowej Pracy Socjalnej. Ona również może stanowić źródło wiedzy o problemach danej społeczności.

Od 2012 r. w systemie pomocy społecznej funkcjonuje nowe ogniwo pomocy w osobie asystenta rodziny, przyznawanego rodzinom doświadczającym problemów opiekuńczo – wychowawczych. Na przestrzeni lat widać wyraźne zmiany w podejściu do wykorzystywania tego instrumentu pomocy. W pierwszych latach funkcjonowania przepisów ustawy, odnotowywano zdecydowaną dominację skierowań do objęcia rodziny usługą asystenta rodziny wystawianych przez pracowników socjalnych. Postanowienia sądów w tym zakresie (lub prośby sądu o rozeznanie sytuacji rodziny pod kątem przyznania usługi asystenta rodziny) były

marginalne. Wyraźną zmianę tych proporcji zanotowano w 2019 r. I ta wzrostowa tendencja sądowych skierowań utrzymana jest do dziś. W 2022 r. spośród ogółu rodzin korzystających z usługi asystenta rodziny większość została skierowana przez sąd - 185 rodzin. Z tego faktu wynika, że sądy jako remedium na problemy rodzinne wykorzystują asystenturę rodzinną, traktując ją jako podstawowe narzędzie wsparcia rodziny z problemami opiekuńczo – wychowawczymi. Niestety często nie zdaje to egzaminu, bowiem brakuje akceptacji i woli współpracy ze strony zobowiązanych rodzin. Sądowe nakazy objęcia wsparciem asystenta przez wiele rodzin traktowane są właśnie jako nakaz, a zatem przymus, który należy bojkotować. Takie podejście nie wpływa dobrze na współpracę, tym samym nie wpisuje się w założenia systemu wsparcia rodziny. Podejście to jest tym bardziej ryzykowne, gdyż sukcesywnie maleje „wydolność” systemu pomocowego w tym obszarze (liczba asystentów rodziny nie rośnie proporcjonalnie do liczby potrzebujących rodzin). Siedem rodzin samodzielnie wystąpiło z wnioskiem o przyznanie pomocy asystenta rodziny opierając się o przepisy ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem"(wykres 1).

Wykres 1. Podmiot kierujący rodzinę do objęcia jej usługą asystenta rodziny⁸ (wartość % w stosunku do ogółu rodzin realizujących asystenturę rodzinną).

Utrzymujące się zapotrzebowanie na świadczenie usługi asystenta rodziny nie idzie w parze z liczbą osób chętnych do pracy. W 2022 r. okresowo poszukiwano 3 asystentów rodziny, a w lipcu 2023 r. aż sześciu. Z rozmów z potencjalnymi kandydatami wybrzmiewa kwestia braku konkurencyjności proponowanego wynagrodzenia w porównaniu z innymi ofertami pracy, obaw związanych z odpowiedzialnością za wykonywaną pracę, określonego, niesprzyjającego „klimatu” pracy w pomocy społecznej, zwłaszcza w kontekście nagłaśnianych przez media tragicznych zdarzeń. W związku z powyższym, w MOPS, jako jednostce zatrudniającej asystentów rodziny, planowane są działania promujące pracę w tym charakterze, poprzez upowszechnianie ofert pracy z wykorzystaniem nowoczesnych środków przekazu, jak również zacieśnianie współpracy z placówkami szkolnictwa wyższego, kształcących potencjalne kadry pomocy społecznej.

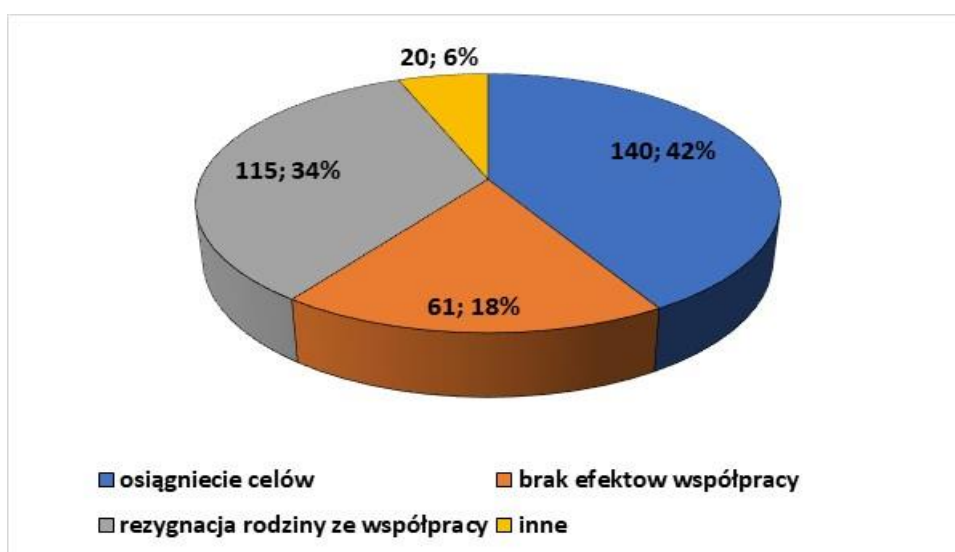
Proces wspierania rodzin i realizacji asystentury rodzinnej z reguły nie jest krótkoterminowy. W 2021 i 2022 r. w ogóle rodzin objętych pomocą asystenta rodziny, 1/3 stanowiły rodziny współpracujące z asystentem rodziny powyżej 2 lat. Wieloletni okres realizowania usługi asystenta rodziny jest ściśle związany z indywidualną sytuacją rodzin. Nawarstwione, wielopłaszczyznowe problemy rozpoznawane w wielu środowiskach,

⁸ Jednostkowo zdarzały się sytuacje, że postanowienie sądu w przedmiocie realizowania usługi asystenta rodziny było poprzedzone skierowaniem pracownika socjalnego. W takich sytuacjach przyporządkowywane było temu podmiotowi, który jako pierwszy wystosował skierowanie.

uniemożliwiają asystentowi zakończenie współdziałania bez obawy o jakość samodzielnego funkcjonowania rodziny. Konieczne jest dłuższe monitorowanie, wsparcie i pomoc w realizacji codziennych zadań. Zdarzają się również sytuacje, gdy w rodzinie zostały osiągnięte cele i w ocenie asystenta jest wystarczająco przygotowana do realizowania swoich funkcji, bez wsparcia instytucjonalnego, jednak utrzymane jest w mocy postanowienie sądu w tym zakresie. A zatem proces nabywania samodzielności rodzin z problemem opiekuńczo – wychowawczym rozłożony jest w czasie i wymaga wielu intensywnych działań, których powodzenie uzależnione jest od współdziałania, aktywności i wysiłku każdej ze stron. Punktem odniesienia powinno być zrealizowanie stawianych w planie pracy celów, w tym przede wszystkim osiągnięcie pewnego stanu funkcjonowania rodziny, który nie będzie wymagał wsparcia instytucjonalnego.

W latach 2020 – 2022 współpraca rodzin z asystentem została zakończona w 336 rodzinach, w tym stawiane w planie pracy cele osiągnięto w przypadku 140 rodzin. Kolejnym powodem zakończenia świadczenia usługi asystenta rodziny była rezygnacja rodziny (115 rodzin, tj. 34%), w przypadku 61 rodzin - brak efektów pracy.

Wykres 2. Powody zakończenia usługi asystenta rodziny wśród świadczeniobiorców pomocy społecznej w latach 2020-2022 [n=336]

Najwyższa Izba Kontroli w raporcie pt. „Funkcjonowanie asystentów rodziny w świetle ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej”⁹ wskaźnik skuteczności pracy asystenta rodziny podaje w relacji odsetka rodzin, w których zrealizowano zakładane cele do kończących współpracę z asystentem ogółem. W takim ujęciu, w latach 2020 – 2022 osiągnięto wskaźnik 42% skuteczności. Jednocześnie w tym samym dokumencie pojawia się rekomendacja odnotowywania mniejszych sukcesów, mierzenia etapów pośrednich, na drodze do trwałej i pożądanej zmiany sytuacji rodziny. Taka perspektywa wpisuje się w zasadę, o której mowa w rekomendacjach metodycznych i organizacyjnych „Podstawową zasadą pomagania, przy zastosowaniu metody towarzyszenia, jest dzielenie tego wielkiego wyzwania, jakim jest znajdowanie rozwiązań trudnych sytuacji na wiele drobnych etapów oraz nauczanie członków rodziny tej umiejętności”¹⁰. Rozpoznawanie etapów pośrednich również będzie wskaźnikiem skuteczności oferowanej pomocy. Od kilku lat monitorowane są przez MOPS częściowe rezultaty współdziałania asystentów rodziny z beneficjentami wsparcia, poprzez kierowaną do nich ankietę. Ocenie poddany jest w niej obszar współpracy z asystentem rodziny oraz obszar funkcjonowania rodziny. Analiza odpowiedzi daje podstawy do wyciągnięcia wniosku o pozytywnym i satysfakcjonującym współdziałaniu asystentów rodziny ze świadczeniobiorcami pomocy społecznej. W zakresie funkcjonowania rodziny, ankietowani dostrzegli również wiele pozytywnych zmian m.in. odnotowali progres swoich umiejętności z radzeniem sobie ze stawianiem dzieciom granic i wymagań adekwatnych do ich możliwości i rozwoju, byciem konsekwentnym w ustaleniach, większą troskę i dbałość o dzieci oraz wspólnie spędzany czas, pomoc w przezwyciężaniu trudności szkolnych, zaopiekowanie dzieci pod względem zdrowotnym i higienicznym, poprawę relacji z dziećmi.

⁹ więcej <https://www.nik.gov.pl/kontrole/P/14/048/KPS/pobrano> 20.06.2023

¹⁰ I. Krasiejko, *Asystentura rodziny. Rekomendacje metodyczne i organizacyjne*, Warszawa 2016, s.16

<https://www.gov.pl/web/rodzina/asystentura-rodziny-rekomendacje-metodyczne-i-organizacyjne2>, pobrano 03.06.2020 r.

Z doświadczeń wrocławskich asystentów rodziny wynika, że jedną z barier pojawiających się w pracy z rodzinami jest deklarowanie pryncypialnej chęci współdziałania, co niestety nie przekłada się na faktyczne podjęcie pracy nad pożądaną zmianą. Taka postawa jest szczególnie widoczna w odniesieniu do rodzin z sądowym zobowiązaniem do współpracy z asystentem. Inne obserwowane trudności to problemy charakterystyczne dla beneficjentów pomocy społecznej m.in. brak realizacji zobowiązań i ustaleń (bierność i brak aktywności), przejawianie postawy roszczeniowej, przerzucanie odpowiedzialności za niepowodzenia przy załatwianiu sprawy czy brak oczekiwanej poprawy w jakimś obszarze na innych np. system pomocy społecznej, asystenta, kuratora itp.

W związku z realizacją zapisów ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, asystenci rodziny zostali przypisani do wypełniania nowej „roli” – wspierania rodzin w sytuacji powikłanej ciąży, niepowodzenia położniczego, zdiagnozowania u dziecka ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu. Zadanie asystenta rodziny polega na koordynacji wsparcia, w tym w zakresie przezwycięzania trudności w pielęgnacji i wychowaniu dziecka, uzyskaniu wsparcia psychologicznego, pomocy prawnej, jak również dostępu do rehabilitacji społecznej i zawodowej oraz świadczeń opieki zdrowotnej. Dodatkowym uprawnieniem rodziny jest udzielenie asystentowi pisemnego upoważnienia do załatwiania w ich imieniu spraw. Wsparcie koordynowane jest realizowane w MOPS od czasu wejścia w życie ustawy, tj. od 01.01.2017 r. W latach 2017 – 2022 skorzystały z niego 32 rodziny (tymczasem świadczenie pieniężne w wysokości 4000 zł wypłacono w tym okresie na 542 dzieci). Z raportu Najwyższej Izby Kontroli wynika, że jedną z przyczyn niskiego zainteresowania wsparciem koordynowanym jest usytuowanie go w ośrodku realizującym pomoc społeczną (skojarzenia ze zjawiskami patologicznymi, przemocowymi, biedą). Nie bez znaczenia pozostaje też generalnie niska wiedza rodzin na temat roli i zadań asystenta rodziny¹¹. Do czasu obowiązywania ustawy w obecnym kształcie, tj. utrzymania tej usługi przy ośrodkach pomocy społecznej, będzie ona realizowana przez MOPS z siedzibą we Wrocławiu. Warto podkreślić pozytywny efekt współpracy asystenta rodziny z rodzinami z ustawy „Za życiem”. Jest to bowiem ta grupa odbiorców, w której zakończenie współpracy z asystentem następuje na drodze zrealizowania celów. Jednocześnie dotychczasowa praktyka współpracy asystenta z ww. rodzinami potwierdza zasadność i ogromną potrzebę realizowania pomocy w tych środowiskach. Z obserwacji oraz rozmów z samymi odbiorcami wynika, że najbardziej optymalne byłoby uruchomienie pomocy asystenta na jak najwcześniejszym etapie np. po diagnozie, porodzie. Jednocześnie z danych wynika, że w ogóle rodzin objętych wsparciem koordynowanym nie znalazły się kobiety w ciąży powikłanej, ale kobiety/ rodziny z dziećmi już urodzonymi.

Z tych względów w Programie na lata 2024 - 2026 podjęte będą działania upowszechniające usługę wsparcia koordynowanego realizowanego przez asystenta rodziny na potrzeby odbiorców ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”. Wydaje się zasadne nawiązanie współpracy z placówkami służby zdrowia i innymi podmiotami, w celu rozpowszechnienia informacji na temat wsparcia koordynowanego świadczonego przez asystenta rodziny.

W myśl ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych zapewnione jest wsparcie, polegające m.in. na wzmocnieniu roli i funkcji rodziny, pomocy w integracji rodziny, podniesieniu umiejętności rodzicielskich oraz podniesieniu świadomości w zakresie funkcjonowania rodziny. Niedostatki w tych obszarach mogą być redukowane poprzez poradnictwo specjalistyczne oraz różne formy pracy grupowej. Działania te są podejmowane przez wiele różnych podmiotów (wspomnianych wcześniej przy okazji omawiania zasobów miasta).

Również w MOPS, do rodzin z trudnościami opiekuńczo – wychowawczymi, skierowana jest oferta warsztatów nakierowana na wzmocnianie ich umiejętności w procesie wychowawczym (m.in. pogłębienia świadomości i refleksji na temat prawidłowych metod wychowawczych, podtrzymywania pozytywnych postaw rodzicielskich, poznania potrzeb dziecka oraz potrzeb rodzica oraz sposobów ich respektowania, polepszenia komunikacji w rodzinie, wypracowania sposobów radzenia sobie w trudnych sytuacjach).

Pandemia COVID-19 oraz związane z nią obostrzenia m.in. nakaz zachowania dystansu, spowodowały przeorganizowanie dotychczasowych grupowych form pracy z rodzinami na rzecz indywidualnego charakteru spotkania. Umożliwienie rodzicom i opiekunom podjęcia indywidualnego treningu kompetencji wychowawczych było również odpowiedzią na potrzeby tych odbiorców, dla których z różnych względów,

¹¹ <https://www.nik.gov.pl/plik/id,24960.vp,27708.pdf> pobrano 26.06.2023 r.

grupowa forma spotkań nie była możliwa do zrealizowania lub nie była przezeń preferowana np. osób z niepełnosprawnościami.

Obecnie, w MOPS, prowadzone są warsztaty o charakterze grupowym i indywidualnym. Na przestrzeni trzech ostatnich lat zrealizowano kilkadziesiąt warsztatów, w których łącznie uczestniczyły 384 osoby.

Dodatkowo w roku 2022 przygotowano i zrealizowano program szkoleniowy dla asystentów rodziny w zakresie przeprowadzania indywidualnych treningów kompetencji wychowawczych wśród swoich podopiecznych. Przeszkolono 16 asystentów rodziny. Od zakończenia szkolenia, asystenci rodzin podjęli się prowadzenia indywidualnych treningów kompetencji wychowawczych u 36 rodzin. Do maja 2023 r. treningi ukończyło 18 rodziców.

Elementem systemu wzmacniającego funkcję opiekuńczą i wychowawczą rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu tych funkcji są **rodziny wspierające**. W myśl zapisów ustawowych, rodzina wspierająca może pochodzić z bezpośredniego otoczenia dziecka, preferowane jest otoczenie sąsiedzkie, i pomagać rodzinie w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych¹².

Zasady przyznania i współpracy z rodziną wspierającą są opisane w Zarządzeniu Nr 46/23 Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej. Rodziny, które pomyślnie przejdą proces kwalifikacji, mogą skorzystać z warsztatów oraz poradnictwa specjalistycznego realizowanego w Ośrodku. Do tej pory we Wrocławiu, podobnie jak w wielu innych gminach, nie ustanowiono rodziny wspierającej. Wg danych GUS, w 2021 r. w całej Polsce powołano 59 rodzin wspierających¹³. Wśród zgłaszanych przez wrocławskie rodziny przyczyn braku zainteresowania taką formą wsparcia, nawet w sytuacji, gdy w ich otoczeniu znajdują się osoby, które zapewniają im swoją pomoc, jest m.in. niechęć lub obawa wobec formalizacji takiej „przyjacielskiej” relacji, przekonanie o braku takiej potrzeby lub braku korzyści wynikających ze współpracy.

Pomoc rodzinom w obszarze opieki i wychowania zapewniają również **placówki wsparcia dziennego**.

Zgodnie z założeniami ustawy, mogą być prowadzone w jednej z poniższych form lub formach połączonych:

1. opiekuńczej (tj. kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych).
2. specjalistycznej, realizującej zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne; oraz indywidualne programy korekcyjne, psychokorekcyjne lub psychoprofilaktyczne, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię.
3. pracy podwórkowej, realizującej działania animacyjne i socjoterapeutyczne.

We Wrocławiu zadania placówek wsparcia dziennego pełnią Centra Rozwoju i Aktywności Dzieci i Młodzieży. Wg danych Wydziału Zdrowia i Spraw Społecznych Urzędu Miejskiego Wrocławia, rokrocznie w Centrach opieką wychowawców objętych jest około 1 300 dzieci i młodzieży w wieku szkolnym. Od kilku lat, placówki te są prowadzone przez 29 podmiotów, w tym: organizacje pozarządowe (24 centra) oraz rady osiedli (5). Centra zapewniają dzieciom i młodzieży możliwość rozwoju w czasie wolnym od nauki szkolnej, poprzez organizowanie i realizowanie różnych form zajęć edukacyjno – aktywizujących wraz z realizacją programu profilaktyki uzależnień. Zajęcia przeznaczone są dla dzieci i młodzieży w wieku 6-18 lat i odbywają się od poniedziałku do piątku w godzinach popołudniowych. Uczestnictwo w zajęciach jest bezpłatne. Dzieci i młodzież otrzymują pomoc w nauce, bezpiecznie i atrakcyjnie spędzają czas wolny, poprawiają kondycję na zajęciach sportowych. Centra oferują dzieciom i młodzieży następujące zajęcia: edukacyjne (korepetycje, naukę języków, obsługę komputerów, itp.), rozwijające zainteresowania (plastyczne, muzyczne, fotograficzne, teatralne i inne), profilaktyczne (rozwój osobisty, profilaktyka uzależnień, przeciwdziałanie przemocy), rekreacyjno-sportowe, rozmowy z pedagogiem lub psychologiem, wycieczki i wyjścia, wypoczynek w czasie ferii zimowych i wakacji letnich.

Specjalistyczną placówką wsparcia dziennego, finansowaną przez Gminę Wrocław, jest Siemacha Spot Magnolia Park, przy ul. Legnickiej 58 we Wrocławiu. Placówka zapewnia dostęp do bogatej oferty zajęć edukacyjnych, wychowawczych, artystycznych i innych dla 130 wychowanków.

Zakłada się, że nieodpłatne, dostępne, zróżnicowane, a przede wszystkim atrakcyjne dla dzieci i młodzieży formy spędzania czasu wolnego stają się konieczną i wartościową inwestycją w rozwój i przyszłość młodego

¹² Art. 29, 30 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej,

¹³ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/pomoc-spoleczna-i-opieka-nad-dzieckiem-i-rodzina-w-2021-roku,10,13.html?contrast=black-white>, pobrano 20.06.2023 r.

człowieka. Takie pozytywne doświadczenie zwiększa szanse na przyszły wybór społecznie akceptowanych form realizowania swoich aktywności, chroniąc przed demoralizacją i wykluczeniem.

3. Postawa prawna i adresaci Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu

Wzorem lat ubiegłych, podstawą stworzenia Gminnego programu wspierania rodziny na lata 2024-2026, zwanego dalej Programem lub GPWR, jest ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. W 2017 r. do obiegu prawnego wprowadzono ustawę z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, dlatego w Programie sprawozdawany będzie również obszar wsparcia koordynowanego realizowanego przez asystenta rodziny.

Gminny program wspierania rodziny na lata 2024-2026 opiera się na celach i założeniach poprzedniego GPWR obowiązującego w latach 2021 – 2023. Postawione w nim cele oraz zadania przyjęte do realizacji są aktualne i konieczne do prowadzenia w sposób systemowy i ciągły.

W związku z powyższym, szczególną troską będą otoczone rodziny z dziećmi borykające się z trudnościami w realizacji funkcji opiekuńczo – wychowawczej. One będą podlegać działaniom, których ramy ściśle definiuje ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

Działania naprawcze są jednak tylko jedną z form systemu wsparcia przewidzianego w Programie. *Zasada „lepiej zapobiegać niż leczyć” odnosi się także do rodziny. Zatem w odniesieniu do małżeństwa i rodziny powinna mieć miejsce działalność profilaktyczna i wspierająca*¹⁴. Nie do przecenienia jest zatem profilaktyka społeczna, realizowana poprzez wzmacnianie funkcjonowania rodzin w ogóle, zapobieganie wystąpieniu wzmoczonych nieprawidłowości w rodzinach poprzez wczesne reagowanie - umożliwienie dostępu do poradnictwa specjalistycznego, edukację rodzicielską, promocję pozytywnych wzorców i aktywności realizowanej w gronie rodziny, więzi pokoleniowych. Programy i działania profilaktyczne stanowią ten rodzaj interwencji, który ma za zadanie zapobiec sytuacjom wymagającym specjalistycznych, nierzadko bardziej kosztowych działań.

Ważne jest zatem promowanie instrumentów wsparcia, działań i wszelkich inicjatyw kierowanych do wszystkich wrocławskich rodzin i każdego mieszkańca z osobna. I choć działania te nie zostały zainicjowane na potrzeby Programu (nierazko podejmowane są od wielu lat), to również zostaną zasygnalizowane jako elementy systemu wsparcia wrocławskich rodzin. Przyjęcie tej perspektywy pozwoli dostrzec bogactwo i różnorodność oferty kierowanej do wrocławian.

Gminny program wspierania rodziny koresponduje z założeniami Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Wrocławia na lata 2018 – 2030 wprowadzonej uchwałą Nr LIX/1378/18 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 5 lipca 2018 r, w której rekomendowano rozwiązania w zakresie wsparcia wrocławskich rodzin m.in. zwiększenie zasobu populacyjnego miasta poprzez tworzenie dobrych warunków dla rodzin wielodzietnych, tworzenia pakietów rodzicielskich dla rodzin decydujących się na posiadanie dziecka, a także rozbudowy żłobków i przedszkoli dla najmłodszych. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych wyczerpująco opisuje problemy związane z niżem demograficznym, który mocno wpływa na dietność rodzin polskich. Według autorów Strategii osoby dorosłe wchodzące w życie zawodowe i społeczne muszą uzyskać instytucjonalne wsparcie w stabilizacji przestrzennej, ekonomicznej, które są koniecznymi i niezbędnymi warunkami zakładania rodzin, posiadania dzieci i możliwości inwestowania w rozwój potomstwa. Małżeństwa, związki partnerskie posiadające dzieci na utrzymaniu muszą, dzięki aktywnej polityce społecznej, uzyskać jeszcze większą niż dotychczas możliwość godzenia ról zawodowych, społecznych, uczestnictwa w życiu publicznym¹⁵. Istotne jest zatem, według zapisów Strategii, wsparcie ekonomiczno – lokalowe dla rodzin z dziećmi, polegające na umożliwieniu przekazywania dzieci do czasowych instytucji opiekuńczo - wychowawczych przy zapewnieniu bezpieczeństwa finansowego rodzicom. Tym samym możliwość realizowania się przez rodzica w wielu rolach społeczno - zawodowych wpłynie pozytywnie na dobrostan i rozwój całej rodziny. Aby móc rozwijać rodzinę należy mieć ku temu warunki – socjalne transfery finansowe przy braku zaplecza przedszkoli, żłobków nie spełnią swojego zadania, a jedynie pogłębią zapaść demograficzną i nierówności społeczne. Należy pamiętać, że wyręczanie rodzin przez państwo rękami pracowników instytucji pomocowych, proponowanie wysokich transferów socjalnych bez możliwości

¹⁴ Kwak, Anna, 2015. *Współczesna rodzina- czy tylko problem struktury zewnętrznej?* [w:] I. Taranowicz, S. Grotowska (red.), *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*. Wrocław, s.24.

¹⁵ *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Wrocławia na lata 2018 – 2030*, uchwała nr LIX/1378/18 Rady Miejskiej Wrocławia z dnia 5 lipca 2018 r.

kontrolowania ich przepływu, może doprowadzić do zaburzenia w systemie współpracy z rodzinami. Stąd bardzo ważne jest prowadzenie rozważnej polityki rodzinnej, aby w natłoku udogodnień skierowanych do rodzin nie zgubić najważniejszego – dobra rodziny rozumianego jako możliwość rozwoju każdego z członków rodziny i respektowanie jego praw.

Koordynatorem Programu jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej z siedzibą we Wrocławiu.

Adresaci Programu

Odbiorcami Gminnego programu wspierania rodziny realizowanego w latach 2024-2026 będą **wrocławskie rodziny przeżywające trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych**. Adresatami działań pomocowych w zakresie koordynacji wsparcia realizowanego przez asystenta rodziny, będą również **rodziny i kobiety w ciąży spełniające kryteria zawarte w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin "Za życiem"**.

Uzupełniający charakter będą miały działania **powszechnie skierowane do rodzin lub ich członków**, w tym m.in. beneficjentów miejskiej oferty poradnictwa specjalistycznego, uczestników ogólnodostępnych przedsięwzięć wpisujących się w promowanie wartości rodzinnych oraz zdrowego stylu życia.

W pewnym zakresie (pośrednim) odbiorcą Programu będzie również **kadra pracowników** zaangażowanych w bezpośrednią pomoc rodzinom w sytuacji kryzysowej lub doświadczającym trudności w wychowaniu i opiece nad dziećmi.

Należy zaznaczyć, że omawiany Program nie podejmuje kwestii organizacji systemu pieczy zastępczej realizowanej we Wrocławiu. Na dzień sporządzania programu wsparcia rodziny, ten obszar opisany jest w Powiatowym programie rozwoju pieczy zastępczej we Wrocławiu na lata 2021 – 2023¹⁶.

Przyjmuje się, że prawidłowa realizacja obu programów może przyczynić się do właściwej i skutecznej pomocy rodzinom, naturalnym i zastępczym, oraz zapewnienia ich dzieciom i wychowankom odpowiednich warunków do życia i przestrzeni do prawidłowego rozwoju.

4. Cele i zadania Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu na lata 2024 - 2026

Cel główny:

Celem głównym Programu jest **rozwijanie systemu wsparcia sprzyjającego prawidłowemu funkcjonowaniu wrocławskich rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb rodzin przejawiających trudności w realizacji funkcji opiekuńczo – wychowawczych**.

Cel 1. szczegółowy

Promowanie wartości rodziny i aktywności podejmowanej w gronie rodziny oraz prowadzenie działań edukacyjnych na temat problemów bliskich współczesnym rodzinom.

Zadania do realizacji:

1. Organizowanie różnorodnych form integracji rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem wydarzeń inicjowanych w środowiskach lokalnych.
2. Organizowanie akcji informacyjnych podejmujących zagadnienia bliskie współczesnej rodziny i jej problemów

Wskaźniki realizacji celu:

1. Liczba i rodzaj przedsięwzięć organizowanych w mieście, w tym przede wszystkim wydarzeń skierowanych do rodzin.
2. Liczba i rodzaj akcji informacyjnych podejmujących zagadnienia współczesnej rodziny i jej problemów.

Zakładane rezultaty:

¹⁶Więcej o programie na stronie [Akt prawny: Uchwała-XXVIII-757-20 - Baza Aktów Własnych \(um.wroc.pl\)](#), pobrano 26.06.2023 r.

W wyniku realizacji zadań zwiększy się świadomość mieszkańców Wrocławia na temat uprawnień i form pomocy adresowanych do rodzin.

Zakłada się, że środowiskowe oddziaływanie na rodzinę, promowanie prawidłowych wzorców rodziny, organizowanie atrakcyjnych dla rodzin form spędzania wolnego czasu, zacieśni więzi rodzinne, w tym również międzypokoleniowe. Udostępnienie oferty kulturalno-rekreacyjnej miasta o charakterze ogólnodostępnym może być odpowiedzią na rozpoznane w trakcie badań Wrocławskiej Diagnozy Społecznej bariery finansowe wrocławian¹⁷. Działania otwarte, plenerowe, mogą oddziaływać na szerszą grupę odbiorców, tym samym pożądane treści zostaną rozpowszechnione. *Uspołecznione (społecznie podzielane) i realizowane w przestrzeniach publicznych, udostępnione przez miejskie formy przestrzenne i instytucje, formy konsumowania czasu wolnego służą „miejskiemu ożywieniu” zarówno w kategoriach społecznych (tworzenia i wzmacniania wspólnotowych form organizacji społecznej), jak i gospodarczych (pobudzenia sektorów gospodarki związanych z szeroko rozumianą konsumpcją, kulturą i rozrywką)*¹⁸.

Z kolei organizacja lokalnych przedsięwzięć przyczyni się do umocnienia poczucia tożsamości w środowisku lokalnym i rozwoju lokalnej sieci oparcia społecznego.

Cel 2. szczegółowy

Rozwijanie systemu wsparcia rodzin, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb rodzin przeżywających trudności w realizacji funkcji opiekuńczo – wychowawczych i rodzin w sytuacji kryzysowej.

Zadania do realizacji:

1. Rozwijanie systemu asystentury rodzinnej, w tym usług asystenta rodziny realizowanego zgodnie z ustawą o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za Życiem”.
2. Organizowanie w rodzinach przeżywających trudności opiekuńczo – wychowawcze pomocy świadczonej przez rodziny wspierające.
3. Rozwijanie obszaru pracy socjalnej realizowanej przez pracowników socjalnych w środowiskach, w których występują trudności opiekuńczo - wychowawcze, ze szczególnym uwzględnieniem środowisk niekorzystających z pomocy asystenta rodziny.
4. Prowadzenie warsztatów i innych form pracy grupowej zwiększających kompetencje wychowawcze rodziców i opiekunów.
5. Zapewnienie dostępu do poradnictwa specjalistycznego, zwłaszcza psychologicznego, pedagogicznego i prawnego.
6. Zapewnienie uprawnionym rodzinom dostępu do usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych.
7. Rozpowszechnianie oferty i współpraca z placówkami wsparcia dziennego.
8. Organizacja wsparcia wolontaryjnego realizowanego na rzecz dzieci i młodzieży.
9. Pomoc w przezwyciężaniu marginalizacji społecznej rodzin i innych obszarów wykluczenia poprzez zachęcanie rodzin i ich członków do udziału w dostępnych programach i projektach miejskich
10. Zapewnienie pomocy w formie ośrodków wsparcia, ośrodków interwencji kryzysowej dla rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji.
11. Realizacja działań profilaktyki społecznej i zdrowotnej skierowanej do dzieci, młodzieży i rodzin.
12. Podejmowanie i promowanie innych działań wspierających wrocławskie rodziny.

Wskaźniki realizacji celu:

- Liczba rodzin objętych usługą asystenta rodziny, w tym rodzin z ustawy o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za Życiem” objętych wsparciem koordynowanym realizowanym przez asystenta rodziny
- Liczba rodzin, w których zakończono realizację usługi asystenta rodziny, ze szczególnym wskazaniem na zrealizowanie stawianych w planie pracy celów.
- Liczba postanowień sądu w sprawie zmiany zarządzeń odnośnie dzieci poprzez ich powrót do rodziny objętej pomocą asystenta.

¹⁷ Kajdanek K., Pluta J. red., 2017. *Wrocławska diagnoza społeczna 2017. Raport z badań socjologicznych nad mieszkańcami miasta*. Wrocław [http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/; pobrano 20.06.2023 r.]

¹⁸ Kajdanek K., Pluta J. red., 2017. *Wrocławska diagnoza społeczna 2017. Raport z badań socjologicznych nad mieszkańcami miasta*. Wrocław [http://www.repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/; pobrano 20.06.2023 r.].

- Liczba postanowień sądu w sprawie uchylenia nadzoru kuratora w rodzinach objętych pomocą asystenta.
- Liczba rodzin korzystających z pomocy asystenta rodziny, w których prowadzono procedurę Niebieskie Karty.
- Liczba rodzin, którym udzielono wsparcia realizowanego przez tzw. rodzinę wspierającą.
- Liczba rodzin wspierających.
- Liczba wydanych skierowań do objęcia rodziny pomocą asystenta rodziny.
- Liczba rodzin, z rozpoznanymi trudnościami opiekuńczo – wychowawczymi, objętych pracą socjalną świadconą przez pracowników socjalnych.
- Liczba warsztatów i innych form pracy grupowej zwiększających kompetencje opiekuńczo – wychowawcze.
- Liczba osób uczestniczących w warsztatach i innych formach pracy grupowej podnoszących kompetencje opiekuńczo – wychowawcze.
- Liczba osób/ rodzin, które skorzystały z poradnictwa specjalistycznego.
- Liczba rodzin objętych usługami opiekuńczymi oraz specjalistycznymi usługami opiekuńczymi.
- Liczba placówek wsparcia dziennego oraz liczba dzieci i młodzieży uczęszczająca na zajęcia w ww. placówkach.
- Liczba dzieci w rodzinach, którym zapewniono pomoc wolontaryjną.
- Liczba osób uczestniczących w projektach i programach oferujących dodatkowe formy pomocy rodzinom.
- Liczba osób/ rodzin przebywających w ośrodkach wsparcia oraz ośrodkach interwencji kryzysowej
- Liczba zrealizowanych programów z zakresu profilaktyki społecznej i zdrowotnej.
- Liczba osób, które skorzystały z programów z zakresu profilaktyki społecznej i zdrowotnej.
- Liczba rodzin objętych programami dla rodzin (np. Programem Pomocy dla Rodzin Wielodzietnych „dwa plus trzy i jeszcze więcej”, „Karta Dużej Rodziny”, „Wsparcie rodzin z wieloraczkami w środowisku zamieszkania”, „Wrocławskiej wyprawki” itp.).

Zakładane rezultaty:

W wyniku realizacji zadań rodziny objęte Programem zostaną otoczone kompleksowym wsparciem, ze szczególnym wskazaniem na realizację usługi asystenta rodziny. Rozpoznanie obszarów dysfunkcyjnych oraz zasobów rodziny będzie skutkowało opracowaniem indywidualnego planu pracy i jego realizacją. Założonym efektem działań, przy aktywnym zaangażowaniu członków rodziny, będzie wzmocnienie kompetencji rodzicielskich, większa świadomość rodzicielska przekładająca się m.in. na umiejętność radzenia sobie w sytuacjach stwarzających trudności wychowawcze, budowania swojego autorytetu, asertywne stawianie granic. Odbudowane zostanie poczucie sprawczości rodziny, umiejętność prowadzenia domu, zarządzania środkami finansowymi, podejmowania czynności urzędowych itp. Rezultatem działań będzie utrzymanie środowiska rodzinnego. W przypadku dzieci pozostających czasowo w pieczy zastępczej, oferowane wsparcie rodzin ma umożliwić im powrót do rodziny biologicznej. Rodzinom i kobietom w ciąży spełniającym założenia wskazane w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” zostanie udzielone wsparcie koordynowane przez asystenta rodziny, co przyczyni się do poczucia zaopiekowania i szybszego uzyskania przysługującej im pomocy. Dodatkowo zwiększy się wiedza i świadomość społeczna na temat wsparcia koordynowanego realizowanego w rodzinach wskazanych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

Cel 3. szczegółowy

Wzmacnianie ekonomicznej funkcji rodziny.

Zadania do realizacji:

1. Zapewnienie pomocy finansowej dla rodzin zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku.
2. Realizowanie pomocy w formie wypłaty jednorazowego świadczenia przyznawanego na podstawie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.

Uzupełniający:

3. Realizowanie pomocy w formie świadczeń z funduszu alimentacyjnego.
4. Realizowanie pomocy w formie zasiłku rodzinnego wraz z dodatkami.
5. Realizowanie pomocy w formie dodatków mieszkaniowych, dodatku osłonowego.
6. Realizowanie programów żywnościowych.

Wskaźniki realizacji celu:

- Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej zgodnie z ustawą o pomocy społecznej.
- Liczba rodzin korzystających z jednorazowego świadczenia przyznawanego na podstawie ustawy z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”.
- Liczba rodzin korzystających z funduszu alimentacyjnego.
- Liczba rodzin korzystających z zasiłku rodzinnego wraz z dodatkami.
- Liczba osób/ rodzin korzystających z dodatku mieszkaniowego.
- Liczba osób/ rodzin korzystających z dodatku osłonowego.
- Liczba dzieci i rodzin objętych programami żywnościowymi.

Zakładane rezultaty

Notowany od wielu miesięcy wysoki wskaźnik inflacji powoduje zagrożenie dla zdolności rodzin do zabezpieczania swoich potrzeb. Uboższe gospodarstwa domowe są bardziej narażone na skutki wzrostu cen, zwłaszcza w odniesieniu do podstawowego koszyka produktów. Ich sytuację może pogarszać brak waloryzacji świadczeń.

Z danych GUS wynika, że w roku 2021 poziom ubóstwa skrajnego oscyluje wokół 4%. Jednocześnie GUS podaje, że najbardziej zagrożone ubóstwem skrajnym są osoby/ rodziny utrzymujące się ze świadczeń społecznych (poza emeryturami), z rolnictwa, a także gospodarstwa z co najmniej 3 dzieci oraz gospodarstwa z osobami dotkniętymi niepełnosprawnością.¹⁹ Z kolei, jak wynika z raportu „Dzieci się liczą 2022. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce”²⁰ sporządzonego przez fundację Dajemy Dzieciom Siłę, ubóstwem relatywnym najbardziej zagrożone są dzieci. W związku z powyższym, konieczne wydaje się monitorowanie sytuacji rodzin, zwłaszcza rodzin wielodzietnych, dalsza realizacja programów żywnościowych w celu ograniczania zasięgu deprivacji ekonomicznej i społecznej rodzin. Korzystanie z pomocy jest determinowane spełnieniem kryteriów wskazanych w odpowiednich przepisach prawa m.in. ustawie o pomocy społecznej, ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, ustawie o świadczeniach rodzinnych, dodatkach mieszkaniowych i innych. Wszystkie te działania mają przyczynić się do podniesienia bezpieczeństwa socjalnego uprawnionych rodzin.

Cel 4. szczegółowy

Wzmacnianie kompetencji zawodowych i podnoszenie jakości usług świadczonych na rzecz rodzin.

Zadania do realizacji:

1. Zapewnienie dostępu do superwizji specjalistycznych i różnorodnych form doskonalenia zawodowego.
2. Doskonalenie współpracy interdyscyplinarnej realizowanej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej z instytucjami zaangażowanymi w pomoc rodzinom.
3. Promocja zatrudnienia w charakterze asystenta rodziny.
4. Zwiększenie poziomu identyfikacji rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi.

Wskaźniki realizacji celu:

- Liczba i rodzaj szkoleń adresowanych do pracowników zajmujących się pomocą rodzinom, ze szczególnym uwzględnieniem form doskonalenia zawodowego asystentów rodziny.
- Liczba osób objętych szkoleniami i innymi formami doskonalenia zawodowego.

¹⁹<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/ubostwo-pomoc-spoleczna/zasieg-ubostwa-ekonomicznego-w-polsce-w-2021-roku,14,9.html>

²⁰<https://fdds.pl/Resources/Persistent/7/2/f/3/72f31f6f85b1898861094b7bbe36084c8156e7fc/Dzieci%20si%C4%99%20licz%C4%85%202022%20-%20Ub%C3%B3stwo.pdf>, pobrano 26.06.2023

- Liczba godzin superwizji (grupowych i indywidualnych) oraz liczba uczestników superwizji.
- Liczba spotkań, konferencji z udziałem przedstawicieli różnych instytucji działających na rzecz rodziny, w tym ze szczególnym uwzględnieniem obszaru asystentury rodzinnej.
- Liczba komunikatów (ogłoszeń na stronie internetowej, w mediach społecznościowych) propagujących zawód asystenta rodziny.
- Liczba zatrudnionych asystentów rodziny.
- Opracowanie schematu postępowania w przypadku zagrożenia dysfunkcyjnością rodziny w obszarze opiekuńczo – wychowawczym i rozpowszechnienie jej na stronie internetowej MOPS.

Zakładane rezultaty

Implikacje wynikające ze złożoności problemów w środowiskach objętych pomocą społeczną, szczególnie w rodzinach korzystających z usługi asystenta rodziny, determinują konieczność stałego i systematycznego podnoszenia poziomu kwalifikacji zawodowych przez osoby zobowiązane do niesienia pomocy. Wymiana doświadczeń, w tym zapoznavanie się z rozwiązaniami stosowanymi w innych ośrodkach w obszarze wspierania rodzin może przyczynić się do zaimplementowania rozwiązań o cechach tzw. dobrych praktyk w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej.

Praca z rodzinami może być prowadzona w oparciu o różne modele i teorie, o wyborze, których decydują pracownicy. Tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny oraz finasowanie ich to z kolei zadania stojące przed gminami. Zapewnienie dostępu do szkoleń i różnych form doskonalenia warsztatu pracy może przyczynić się do wzrostu efektywności świadczonych usług, z drugiej zaś zminimalizowania ryzyka wypalenia zawodowego. Może stanowić również dodatkowe narzędzie ewaluacji działań podejmowanych w rodzinach ze złożonymi, wielopłaszczyznowymi problemami.

Zakłada się, że rozwijanie współpracy z różnymi instytucjami i podmiotami, które swoim działaniem obejmują rodziny i ich członków (oświata, służba zdrowia, sądy itp.) może przyczynić się do zwiększenia poziomu identyfikowania rodzin z problemami opiekuńczo – wychowawczymi (w naturalny sposób poszerzają się kanały informacji o rodzinach wymagających wsparcia). W sytuacji, gdy dysfunkcyjność rodziny zostanie potwierdzona, realizowanie dalszej współpracy może wzmocnić prowadzenie spójnej strategii pomocy rodzinie.

5. Realizatorzy

Gminny program wspierania rodziny we Wrocławiu będzie realizowany w latach 2024 – 2026 przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej z siedzibą we Wrocławiu, współpracy z lokalnym samorządem, instytucjami i organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami działającymi w obszarze wspierania rodziny. Jest dokumentem otwartym, co oznacza, że może zostać poszerzony o zadania i inicjatywy, które nie były wcześniej przewidziane, lecz realizowane we Wrocławiu w obszarze wspierania rodziny.

6. Źródła finansowania

Finansowanie Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu odbywać się będzie w ramach środków budżetu Gminy Wrocław, dotacji oraz środków pozabudżetowych pozyskanych z innych źródeł – dotacji oraz grantów projektowych w ramach funduszy europejskich, środków pochodzących z sektora NGO i innych. Zgodnie z zapisami ustawy jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje celowe z budżetu państwa na dofinansowanie zadań własnych z zakresu realizacji zadań wspierania rodziny, przy czym wysokość dotacji nie może przekroczyć 50% wydatków przeznaczonych na realizację zadania.

7. Monitoring i ewaluacja

Ewaluacja działań podejmowanych w programie będzie polegała na ocenie ich jakości i skuteczności w odniesieniu do założonych celów. Będzie prowadzona w trakcie realizacji działania, w oparciu o wybrane narzędzia np. ankiety, wywiady.

Monitoring realizacji Gminnego programu wspierania rodziny we Wrocławiu będzie opierał się przede wszystkim na gromadzeniu i analizowaniu informacji uzyskiwanych w Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej, jako koordynatora Programu i jednocześnie instytucję wiodącą przy jego realizacji.

Dodatkowo pozyskiwane będą informacje od innych instytucji i podmiotów w zakresie wskazanym w Programie. Obszarami podlegającymi monitorowaniu będą wyznaczone do realizacji zadania. Rezultatem monitoringu będzie sprawozdanie roczne przygotowane przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej z siedzibą we Wrocławiu w pierwszym kwartale następującego po sobie roku.